

Tujerodne vrste želv v Sloveniji

Besedilo: Gregor Lipovšek

V zadnjih letih Slovenija sledi drugim državam tudi v negativnem smislu. Tako se lahko na žalost »pohvali« tudi z novo odkritimi tujerodnimi vrstami želv v našem okolju. S tem se pridružujemo nekaterim drugim državam, kjer so te vrste v naravi že zasledili v preteklosti. V prispevku navajam vrste sladkovodnih želv, ki sem jih v zadnjih letih našel v okviru svojega terenskega dela po različnih koncih naše dežele. Prav tako dodajam opis zunanjih telesnih značilnosti, po katerih boste lahko prepoznali te tujerodke pri nas.

V okviru projekta *Wetman*, kjer sem popisoval močvirsko sklednico (*Emys orbicularis*), sem leta 2011 v mrtvici pri Petišovcih na skrajnem severovzhodu države opazil dve odrasli samici navadne okrasnice (*Pseudemys concinna*). V tamkajšnji mrtvici poleg naše domorodne močvirske sklednice živi tudi tujerodna želva rdečevratka (*Trachemys scripta elegans*). Naravno območje razširjenosti navadne okrasnice je vzhodni in centralni del Združenih držav Amerike. Vrsto so zasledili tudi v Kanadi, na Tajskem in Japonskem, od evropskih držav pa v Franciji, Španiji in Nemčiji. Odrasle želve te vrste se prehranjujejo večinoma z rastlinsko hrano in nevretenčarji ter zrastejo največ do 38,7 cm v dolžino oklepa. Hrbtni ščit (karapaks) je olivnoražave barve s svetlejšimi črtami.

Druga plevralna ploščica ima značilen svetlejši vzorec C-oblike. Črte pod brado tvorijo narobe obrnjen Y. Pri tem velja omeniti, da je bila vrsta opažena zgodaj spomladi in je verjetno tam tudi uspešno prezimila.

Po tujerodnih vrstah je v Sloveniji najbolj znana mrtvica Cola pri Prilipah, z vidika plazilcev pa lahko na prvo mesto postavimo bajer v Šmarjeških toplicah. Bajer napaja topla voda iz podzemnega izvira, ki omogoča preživetje vrstam, ki v naravnem okolju ne hibernirajo. To pomeni, da nekatere vrste, predstavljene v nadaljevanju, drugje v Sloveniji, razen morda na Obali, ne bi preživele.

V bajerju so poleg rdečevratk in rumenovratk (*Trachemys scripta scripta*) prisotne vsaj še tri druge vrste. Leta 2012 sem ujel dve želvi vrste nelsonijeva okrasnica (*Pseudemys nelsoni*) velikosti približno 10–12 cm. Omenjena vrsta izvira iz jugovzhodnih ZDA, kjer večinoma ne hibernira. Zraste največ do 37,5 cm. Hrbtni ščit je temnejše rjavočrne barve z večjimi navpičnimi rumenimi žarki. Od drugih želv tega rodu se razlikuje po dveh špičastih izrastkih na zgornji čeljusti in krajši rumeni črti na vrhu glave med očmi. Lahko ima rdečkast trebušni ščit (plastron). Iz družine mehkoščitk (*Trionychidae*) je bil v bajerju opažen odrasel samec kitajske trikrempljičarke (*Pelodiscus sinensis*), ki prihaja iz jugovzhodne Azije. Vrsta zraste do 35

Samice lažne zemljevidarke zrastejo do 27 cm, samčki pa do 15 cm (foto: Gregor Lipovšek).

Navadna okrasnica je bila opažena v Franciji, Španiji, Nemčiji in tudi Sloveniji (foto: Gregor Lipovšek).

Kitajska trikrempljičarka je zelo agresivna vrsta z močnim ugrizom (foto: Gregor Lipovšek).

Lažna zemljevidarka izvira iz jugovzhodnih Združenih držav Amerike (foto: Griša Planinc).

cm in se prehranjuje večinoma z ribami, dvoživkami in nevretenčarji. Glavna prepoznavna lastnost vrste je, da ima namesto trdega oklepa sivozelen mehak usnjen oklep. Je zelo agresivna vrsta, ki ima močan ugriz, kar lahko predstavlja potencialno nevarnost celo za obiskovalce. Rod zemljevidark (*Graptemys*) v bajerju zastopa vrsta lažna zemljevidarka (*G. pseudogeographica*). Želva je naravno razširjena v ZDA. Odrasle želve se prehranjujejo večinoma z rastlinsko hrano in nevretenčarji. Hrbtni ščit je svetle rjavosive barve. Ploščice na zadnjem delu se špičasto končajo. Za očmi je značilna svetla lisa. Zenice so bele barve. Lažna zemljevidarka je bila opažena tudi v ribnikih v Fiesi, v reki Krki in v Koseškem bajerju.

Rdečevratka je med tujerodnimi vrstami želv v Sloveniji najbolj razširjena (foto: Iris Petrovič).

Omenjene tujerodne vrste želv so bivši hišni ljubljenci nevednih ljudi. Zaskrbljujoče je dejstvo, da se tujerodne vrste želv (predvsem rdečevratka) pojavljajo tudi v odmaknjenih naravnih okoljih,

kjer jih ne bi pričakovali. Bajer v Šmarjeških toplicah je očitno postal znana lokacija, kjer lahko izpustimo svojo želvo, ko se je naveličamo. Lastniki morda v dobri veri, da so poiskali primerno mesto, spustijo svojega ljubljence v bajer, iz katerega lahko kadar koli odide. Posledično nevede v ekosistem vnašajo različne bolezni, ki lahko prizadenejo druge domorodne organizme. Drugi problem pa predstavlja potencialno stalno »onesnaženje« potoka Toplica in reke Krke s tujerodnimi želvami, saj imajo ugodne razmere za preživetje in razmnoževanje.

Prepoved uvoza rdečevratk v Evropsko unijo in s tem tudi v Slovenijo je povzročilo, da so v trgovinah na voljo druge

vrste želv, ki imajo enake ali podobne okoljske zahteve ter vpliv na domorodne vrste. Razmnoževanje rdečevratk v Sloveniji je že potrjeno in samo vprašanje časa je, kdaj bomo odkrili še mladiče kakšne druge vrste, ki se v naravi uspešno razmnožuje. Da bi preprečili nadaljnji vnos tujerodnih vrst želv v naravo, bi bilo smiselno ustanoviti uradni azil za tujerodne želve, kamor bi lahko odpeljali iz narave uspešno odstranjene že vnesene tujerodne želve, prav tako pa bi tja usmerili ljudi, ki svojih ljubljencev nočejo več. Dejstvo je, da so želve dolgožive in v ugodnih razmerah lahko v naravi preživijo tudi 40 let, kar je veliko več kot potepuški psi ali mačke, za katere zavetišča že obstajajo. ✂

MOČVIRSKA SKLEDNICA V CENTRU PRESTOLNICE

V *Societas herpetologica slovenica* bomo letos izpeljali projekt »Izboljšanje habitata močvirske sklednice v Krajinskem parku Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib«, ki ga poleg društva sofinancirajo Mestna občina Ljubljana, Evropska komisija v okviru programa Vseživljenjsko učenje in ŠOU v Ljubljani.

Namen projekta je povečati zavedanje ljudi o obstoju močvirske sklednice (*Emys orbicularis*) v krajinskem parku in o negativnih vplivih izpuščanja tujerodnih želv v naravo. Cilj bomo dosegli s tematskimi predavanji za občane s poudarkom na osnovnih šolah in vrtcih v Mestni občini Ljubljana. Posebno predavanje bo namenjeno tudi ribiškima družinama, katerih revir sega v krajinski park. V ta namen bomo izdali tudi zloženko.

Prav tako bomo raziskali in dopolnili znanje o razširjenosti močvirske sklednice na območju celotnega parka. Poskušali bomo dobiti čim bolj jasno sliko o številu želv, o njihovi starostni strukturi in razmerju med spoloma. Pridobljeni podatki nam bodo služili kot osnova za nadaljnje naravovarstveno delo. Del projekta zajema tudi izlov tujerodnih želv iz habitatov, kjer je prisotna močvirna sklednica. ✂

Besedilo: Gregor Lipovšek

Foto: Miha Krofel